

МОЛОЧНЕ СКОТАРСТВО УКРАЇНИ: МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

***АНТОЩЕНКОВА В.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Постановка проблеми в загальному вигляді. Молочне скотарство є невід'ємною складовою національного господарства України, що представляє собою складну систему соціально-економічних, технологічних, організаційно-економічних та виробничих господарських зв'язків. За роки незалежності та становлення ринкових відносин, молочне скотарство не витримало жорсткої галузевої конкуренції, і як наслідок, значне зменшення обсягів виробництва та споживання молока, на тлі різкого зниження купівельної спроможності громадян та збитковості сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденції та перспективи становлення молочного скотарства України в умовах ринкової трансформації економіки – є предметом дослідження багатьох науковців: П.Т. Саблука, А.М. Стельмащук, Н.І. Шиян та багатьох інших. Дослідження науковців є надзвичайно актуальними та мають цінні практичні рекомендації для виробників сільськогосподарської продукції, в тому числі і виробників молока. Проте, на жаль в більшості випадках, проблеми в молочному скотарстві піддаються швидкій «економічній мутації», за темпами якої наука на практиці вже не встигає.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження тенденцій та перспектив функціонування галузі молочного скотарства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молочне скотарство завжди було і буде перспективною галуззю народного господарства України, адже молоко та молочні продукти становлять невід'ємну частину в раціоні харчування здорової людини, формують продовольчу безпеку країни та її експортний потенціал.

Дослідження численних корифеїв аграрної науки переконують, що причина кризового стану молочного скотарства полягає у відсутності зацікавленості товаровиробників займатися виробництвом молока через

зависокі витрати на виробництво продукції, вкрай не вигідні умови її реалізації, занедбаний стан кормовиробництва та племінної справи, застаріле технічне обладнання [1, с. 493]. Ці проблеми з кожним роком лише посилюються і Україна вже не в змозі задовольнити навіть потреби внутрішнього ринку.

Нижче наведено динаміку виробництва молока та поголів'я корів в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво молока та поголів'я корів і їх структура по категоріях господарств України за 1990-2015 роки

Роки	Усі категорії господарств	У% до 1990р.	У тому числі					
			с-г. підприємства	у% до 1990р.	питома вага, %	господарства населення	у% до 1990р.	питома вага, %
Виробництво молока, тис тонн								
1990	24508,3	100,0	18634,1	100,0	76,0	5874,2	100,0	24,0
2000	12657,9	51,6	3668,7	19,7	29,0	8989,2	153,0	71,0
2010	11531,0	47,0	3047,9	16,3	26,4	8483,1	144,4	73,6
2011	11084,8	45,2	2245,6	12,1	20,3	8839,3	150,5	79,7
2012	11377,6	46,4	2535,3	13,6	22,3	8842,3	150,5	77,7
2013	11190,6	45,7	2558,9	13,7	22,9	8631,7	146,9	77,1
2014	11132,8	45,4	2647,5	14,2	23,8	8485,3	144,0	76,2
2015	10615,4	43,3	2669,2	14,3	25,1	7946,2	135,3	74,9
Чисельність поголів'я корів станом на кінець року, тис гол								
1990	8378,2	100,0	6191,6	100,0	73,9	2186,6	100,0	26,1
2000	4958,3	59,2	1851,0	29,9	37,3	3107,3	142,1	62,7
2010	2642,8	31,5	589,1	9,5	22,2	2053,7	93,9	77,8
2011	2582,2	30,8	583,7	9,4	22,6	1998,5	91,4	77,4
2012	2554,3	30,5	575,2	9,3	22,5	1979,1	90,5	77,5
2013	2443,0	29,2	560,3	9,0	22,9	1882,7	86,1	77,1
2014	2262,7	27,0	529,2	8,5	23,4	1733,5	79,3	76,6
2015	2166,6	25,9	505,1	8,2	23,3	1661,5	76,0	76,7

Джерело: розраховано за даними Держслужби статистики України [2]

На 1 січня 2016 р. в країні нараховувалось 2166,6 тис. голів корів, що на 74,1 % менше порівняно з 1990 р., у т.ч. у господарствах

населення утримувалось 1661,5 тис. голів (на 24 % менше аналогічного показника 1990 р.). У сільгоспідприємствах, поголів'я корів скоротилось аж на 91,8% порівняно з 1990 роком. І як наслідок – зниження обсягів виробництва молока. Так в 2015 році було вироблено всього 10615,4 тис. т молока (або 43,3 % аналогічного показника 1990 року). У сільськогосподарських підприємствах за останні 5 років відбулося незначне зростання обсягів виробництва молока – до 2669,2 тис. т., однак це всього 14,3% аналогічного показника 1990 року. Господарства населення виробляють 76,7 % українського молока – молока класу «handmade».

Для забезпечення процесу інтенсифікації молочного скотарства важливе значення відводиться оптимізації концентрації поголів'я корів в господарстві, яка дає можливість підвищувати рівень механізації виробництва, впроваджувати прогресивні технології виробництва, відповідно знижувати собівартість продукції, підвищувати її конкурентоспроможність [3, с.37].

Варто зауважити, що в Україні найбільшу питому вагу – 34,6 % займають підприємства (а їх всього 915), які виробляють до 100 т молока за рік; 661 сільгоспідприємство (25%) виробляють від 100,1 до 500 т молока за рік; 334 підприємства (12,6%) – від 500,1 до 1000,0 т. молока; 237 сільгоспідприємств (9%) – 1000,1-1500,0 т молока за рік; 133 підприємства (5%) – від 1500,1 до 2000,0 т молока за рік та 367 сільськогосподарських підприємств (13,6 %) виробляють більше 2000 т молока за рік.

Молочне скотарство може бути дуже прибутковим, особливо, якщо господарства – виробники молока територіально близько розташовані до міст. Молочна корова є надзвичайно вигідна для господарства, однак при некваліфікованому управлінні є значні ризики втрати продуктивності корів та обсягів виробництва молока [4, с. 3].

За роки незалежності України, поряд зі значним зниженням поголів'я корів в господарствах (майже в чотири рази), виробництво молока зменшилось значно менше – в 2,3 рази. Це відбулося в основному за рахунок зростання продуктивності корів майже в два рази (в 2015 р. – 4644 кг/гол.) (табл. 2), особливого зростання продуктивності досягнуто в сільськогосподарських підприємствах (5352 кг/гол), які мають значно більше технологічних можливостей для забезпечення умов ефективного ведення молочного скотарства.

Таблиця 2

**Середній річний удій молока від однієї корови по Україні
за 1990, 2000, 2011-2015 роки, кг**

<i>Показник</i>	<i>1990 р.</i>	<i>2000 р.</i>	<i>2011 р.</i>	<i>2012 р.</i>	<i>2013 р.</i>	<i>2014 р.</i>	<i>2015 р.</i>
Господарства всіх категорій	2675	2177	4174	4361	4446	4508	4644
Сільськогосподарські підприємства	2676	1469	4109	4676	4827	5027	5352
Господарства населення	2671	2875	4192	4276	4343	4363	4437

Джерело: розраховано за даними Держслужби статистики України [2]

Особливо важливим в сучасних умовах, для визначення закономірностей розвитку молочного скотарства є якомога повніше відображення особливостей, притаманних об'єкту дослідження [5, с. 62]. Нажаль, на думку численних експертів [6], обсяги виробництва, переробки та споживання молока в Україні, на які посилаються статистичні дані, значно завищені, а програми підтримки та реформування молочного скотарства в Україні не діють саме через орієнтування не на реальні числа, а на «надуману» статистику.

Таблиця 3

**Групування сільськогосподарських підприємств в Україні за
середнім річним удоєм молока від однієї корови, що була в
наявності на початок 2015 року**

Річні удої молока від однієї корови, кг	Кількість підприємств		У % до загальної кількості	
	2011 рік	2015 рік	2011 рік	2015 рік
До 2000	902	437	26,7	17,4
2001-4000	1521	968	45,0	38,7
4001-6000	711	623	21,1	24,9
Більше 6000	247	475	7,2	19

Джерело: розраховано за даними Держслужби статистики України [2]

Отже, дані групування сільськогосподарських підприємств в Україні за середнім річним удоєм молока від однієї корови, що була в наявності на початок 2015 року (табл. 3) показали, що 17,4 % підприємств в Україні тримають корів із продуктивністю до 2000 кг на рік, з них близько третини господарств, з наоями менше 1000 кг. При цьому утримання в дійному стаді корів із продуктивністю 1000–1600 кг, є рівнозначним тій же яловості, що не створює нормальних

умов для розвитку високоприбуткового скотарства [7, с.91]. У той же час позитивним слід вважати, що з кожним роком збільшується частка підприємств з продуктивністю корів більше 6000 кг і на початок 2015 року вона становила 19%. Нажаль, найбільшу питому вагу, майже 39 % становлять сільгосп підприємства з річним надоєм молока від 2 до 4 т, що не забезпечує в умовах ринку прибутковість молочного скотарства. Варто зауважити, що групування сільськогосподарських підприємств за середнім річним удоєм молока від однієї корови, що була на початок 2011 року, свідчать про те, що за 5 років ситуація дійсно змінилась не на користь розвитку молочного скотарства. Так за період 2011-2015 рр. кількість підприємств, які виробляли коров'яче молоко зменшилось на 878 господарств (майже на 26%). Втім, виробництво молока за цей же період зменшилось всього на 4,2%. Це відбулось в основному за рахунок зростання продуктивності корів на 11,3%. Також в 2011 році майже 27 % становили підприємства з надоями менше 2 т, найбільшу питому вагу (45%) займали підприємства з надоями від 2 т до 4 т. І всього 7,2 % займали підприємства з середніми річними надоями більше 6 т молока.

Внутрішній ринок і загальна кон'юнктура молочного ринку формується під постійними ударами на основі, важливі чинники економічної діяльності господарств, які виробляють молоко. Різке зниження реальних доходів громадян, і як наслідок їх купівельної спроможності (особливо за останні роки), на фоні значного зростання споживчих цін призвело до зниження українцями споживання молока і молочних продуктів, особливо якісних [8]. Варто зауважити, що Україна має значні резерви та потенціал для нарощування виробництва молочної продукції. Так, враховуючи раціональні норми споживання молока та молочних продуктів (380 кг на людину), Україна повинна виробляти 16264 тис.т молока, що на 35% менше статистичних обсягів виробництва молока в Україні за 2015 рік.

Будь-яке господарство в ринкових умовах не діє у повній самотності, ізольовано. Воно перебуває у численних зв'язках, у тому числі і організаційного характеру, з іншими господарствами та державними і недержавними органами. Варто зауважити, що за всіма мовними і смисловими таумаченнями, господарювати – це перш за все виявляти здатність уміло і економно вести свою справу у сфері матеріального виробництва, старанно і діяльно наводити порядок у цій сфері, упорядковувати її, організовувати та вести виробництво, керуючись власним розсудом [9, с. 9]. Отже, посилаючись на науково-практичні коментарі Господарського кодексу України, можна впевнено

говорити, що в умовах тісних взаємозв'язків господарюючого суб'єкту з органами самоврядування місцевого та державного рівнів та іншими суб'єктами господарювання, керуватися «власним розсудом» теоретично можливо, а практично – ні. А провина, як правило за збиткове господарювання в цілому лежить на «нерозсудливому» власнику та господарюючому суб'єкті.

Висновки. Враховуючи невідпинне зростання населення світу, дефіцит якісного, натурального та смачного молока, значне збільшення попиту на молочну продукцію, яке проявляється в підвищенні споживання молока середньостатистичним жителем планети, виробляти молоко стає все більш вигідніше. Однак проблема ефективного функціонування молочного скотарства залишається надзвичайно складною, насамперед через те, що сільськогосподарські виробники молока, як підприємства, так і в більшій мірі господарства населення залежать від переробників молока, які встановлюють занижку закупівельну ціну на молоко і диктують власні умови реалізації. Незважаючи на те, що і виробники молока і переробники прагнуть в першу чергу максимізувати власний прибуток, основною їх метою залишається задоволення потреб населення у молоці і молочних продуктах.

Література.

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2011. – 1008 с.

2. Офіційний веб-сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Стельмашук А.М. Відтворення та інтенсифікація молочного скотарства в аграрних господарствах / А.М. Стельмашук // Науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 32-38.

4. Bonnier Puck. Dairy cattle husbandry. Agrodok 14 / Puck Bonnier, Arno Maas, Jolianne Rijks // Agromisa Foundation, Wageningen, 2004. [Electronic resource]. – Access mode: http://journeytoforever.org/farm_library/AD14.pdf.

5. Шиян Н.І. Парадигма визначення закономірностей розвитку молочного скотарства / Н.І Шиян // Економіка АПК. – 2014. – № 9 – С. 57-63.

6. Стапанюк О. Молочне скотарство – українська «нафта» / О. Степанюк // Агробізнес сьогодні. – 2012. – № 6 (229). – С.46-47.

7. Антощенко В.В. Стан та перспективи розвитку молочного скотарства України / В.В. Антощенко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Економічні науки. – Х. : ХНАУ, 2015. – № 1. – С. 90-96.

8. Chemerys V. Dushka V., and Maksym V. (2016). Perspective paths of dairy products market development. International scientific E-journal. Vol 2, No 2. [Electronic resource]. – Access mode: <https://are-journal.com/are/article/view/38>.

9. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: / О.А. Белянович, О.М. Вінник, В.С. Щербина [та ін.]; / За заг. ред. Г.А. Знаменського, В.С. Щербини. – [3-тє вид., переробл. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 776 с.

References.

1. Prysiashniuk M.V., Zubets M.V. Sabluk P.T., Mesel-Veseliak V.I. and Fedorov M.M. et. al (Eds). (2011). *Abrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektivy rozvytku)* [The agricultural sector of Ukraine (state and prospects of development)]. Kyiv: NNT's «IAE», p. 1008 [in Ukrainian]

2. Oficijnyj veb-sajt Derzhkomstatu Ukraїny [Official web site of the State Statistics Committee Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].

3. Stelmashchuk A.M. (2014). Vidtvorennia ta intensyfikatsiia molochnoho skotarstva v ahrarnykh hospodarstvakh [Reproduction and intensification of dairy farming in agricultural farms]. *Innovatsiina ekonomika - Innovative economy*, No 1, pp. 32-38 [in Ukrainian]

4. Bonnier Puck, Maas Arno, and Rijks Jolianne (2004). Dairy cattle husbandry. Agrodok 14. Agromisia Foundation, Wageningen. Retrieved from: http://journeytoforever.org/farm_library/AD14.pdf [in English].

5. Shyjan N.I. (2014). Paradigma vyznachennja zakonmirnostej rozvytku molochnoho skotarstva [Paradigm determine patterns of dairy cattle]. *Ekonomika APK – Ekonomy AIC*, No 9, pp. 57-63 [in Ukrainian].

6. Stapanjuk O. (2012). Molochne skotarstvo – ukraińs'ka «nafta» [Dairy cattle – Ukrainian «oil»]. *Ahrobiznes s'obodni – Agribusiness today*, No 6 (229), pp. 46-47 [in Ukrainian].

7. Antoshhenkova V.V. (2015). Stan ta perspektyvy rozvytku molochnoho skotarstva Ukraїny [Status and prospects of dairy Ukraine]. *Visnyk KhNAU: ekonomichni nauky – Bulletin of KHNAU: Economics*, No 1, pp. 90-96 [in Ukrainian].

8. Chemerys Vasył, Dushka Vitalii, Maksym Volodymyr (2016). Perspective paths of dairy products market development. Agricultural and

resource economics. International scientific E-journal. Vol.2, No 2 Retrieved from <https://are-journal.com/are/article/view/38>. [in English].

9. Beljanevych O.A., Vinnyk O.M., and Shherbyna V.S. (2012). *Naukovo-praktychnyj komentar Gospodars'kogo kodeksu Ukraї'ny [Scientific-practical commentary Economic Code of Ukraine]*. G.L. Znamens'kiy, V.S. Shherbyna (Eds). (3d ed.). Kyiv: Jurinkom Inter, p. 776 [in Ukrainian].

Анотація.

Антощенкова В.В. Молочне скотарство України: маркетингові дослідження.

В статті розглядаються основні тенденції розвитку молочного скотарства України. Враховуючи непинне зростання населення світу, дефіцит якісного, натурального молока, значне збільшення попиту на молочну продукцію, яке проявляється в підвищенні споживання молока середньостатистичним жителем планети, виробляти молоко стає все більш вигідніше. Однак проблема ефективного функціонування молочного скотарства в Україні залишається надзвичайно складною, насамперед через те, що сільськогосподарські виробники молока, як підприємства, так і в більшій мірі господарства населення залежать від переробників молока, які встановлюють занижку закупівельну ціну на молоко і диктують власні умови. Незважаючи на те, що і виробники молока і переробники прагнуть в першу чергу максимізувати власний прибуток, основною їх метою залишається задоволення потреб населення у молоці і молочних продуктах, в достатніх обсягах та відповідної якості.

Ключові слова: молоко, молочна продукція, молочне скотарство, продуктивність корів.

Аннотация.

Антощенкова В.В. Молочное скотоводство Украины: маркетинговые исследования.

В статье рассматриваются основные тенденции развития молочного скотоводства Украины. Учитывая постоянный рост населения мира, дефицит качественного, натурального молока, значительное увеличение спроса на молочную продукцию, которое проявляется в повышении потребления молока среднестатистическим жителем планеты, производить молоко становится все более выгодно. Однако проблема эффективного функционирования молочного скотоводства в Украине остается чрезвычайно сложной, прежде всего потому, что сельскохозяйственные производители молока, как предприятия, так и в большей степени хозяйства населения зависят от переработчиков молока, которые устанавливают низкую закупочную цену на молоко и диктуют собственные условия. Несмотря на то, что производители и переработчики молока стремятся в первую очередь максимизировать собственную прибыль, основной их целью остается удовлетворение потребностей населения в молоке и молочных продуктах, в достаточных объемах и соответствующего качества.

Ключевые слова: молоко, молочная продукция, молочное скотоводство, продуктивность коров.

Abstract.

Antoschenkova V.V. Dairy cattle of Ukraine: marketing researches.

The main trends of Ukraine dairy cattle are studied in this article. Considering continuous growth the world's population, deficit of high quality and natural milk, a significant increase in demand for dairy products, which is to increase the consumption of milk the average inhabitant of the planet, to produce milk is becoming more profitable. However, the problem of effective functioning of dairy farming in Ukraine is extremely difficult, especially because the agricultural producers of milk, as an enterprise, and to a greater extent the economy of the population dependent on milk processors, who set a low purchase price for milk, and dictate its own conditions. Despite the fact that milk producers and processors seek primarily to maximize their own profits, their main purpose is the satisfaction of human needs in the milk and milk products, in sufficient quantities and of adequate quality.

Keywords: *milk, dairy products, dairy cattle, cows productivity.*

УДК 331.56

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

**АРТЕМЕНКО О.О., К.Е.Н., ДОЦЕНТ, ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі структурних, технологічних та економічних змін стану аграрних підприємств сучасний менеджер нерідко стикається з різного роду проблеми, які вимагають від нього певної здатності до необхідних змін в управлінні і функціонуванні підприємств, що інноваційно розвиваються. Актуальність обраної теми обумовлена тим, що в даний час управління трудовими ресурсами підприємства є визначальним в ефективності господарювання і конкурентної переваги на ринку для підприємства. Аналіз способів управління трудовими ресурсами підприємства істотно збільшить ефективність праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми управління трудовими ресурсами підприємства, яке має велике значення на сучасному етапі економічних стосунків, велику увагу приділяли Л.З. Виготський, Г.Є. Борисов, А.В. Калінін, О.В. Карнілова, А.В. Данілюк та ін. В своїх наукових працях вчені зазначають що праця, як чинник виробництва, містить в собі величезні потенційні можливості по створенню суспільно необхідних